

ВІДГУК
опонента – професора, доктора педагогічних наук,
професора кафедри педагогіки і методики початкової
та дошкільної освіти
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
Янкович Олександри Іванівни
про дисертаційне дослідження
Нанівського Романа Семеновича
«ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ ОМЕЛЯНА
ВИШНЕВСЬКОГО (1931 – 2019)»,
представлене на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю
011 Освітні, педагогічні науки

1. Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки

В умовах нових суспільних викликів посилюється значення розвитку освіти, а також педагогічної науки. Їх індукують історико-педагогічні надбання. Важливими є також уроки, пов'язані з перехідним етапом масштабних суспільних трансформацій в незалежній Україні наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. Підвищується увага до вчених і до провідних педагогів зазначеного історичного періоду, педагогічна діяльність яких мала вплив на розгортання освітніх та наукових процесів в Україні. Одним із таких діячів був професор Омелян Вишневський.

Його творча спадщина є вагомим внеском у розвиток педагогічної науки кінця ХХ – початку ХХІ ст., вона є самобутньою, вирізняється специфічним авторським баченням проблем виховання й навчання.

Актуальність проблеми вивчення освітньої діяльності та педагогічних ідей О. Вишневського пояснюється недостатністю її відображення в науковій літературі: освітня діяльність та педагогічні погляди Омеляна Вишневського не були предметом окремого дослідження.

Тому дисертаційне дослідження Нанівського Романа Семеновича вважаємо своєчасним та доцільним, оскільки, на наше переконання, воно є вагомим внеском у розвиток освіти й педагогіки в умовах сучасних суспільних викликів.

Тема дисертаційного дослідження Нанівського Р. С. відповідає тематичному плану науково-дослідницьких робіт кафедри педагогіки та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» «Теоретико-методичні засади особистісного і професійного розвитку сучасного фахівця в умовах інтеграції у міжнародний освітній простір» (№ держреєстрації 0121U113179).

Тема дисертації затверджена (протокол №3/22 від 24.10.2022 р.) та уточнена (протокол №8/24 від 25.03.2024 р.) Вченою радою Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка».

2. Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації

Ретельний та всебічний аналіз наукової праці Нанівського Р. С. уможливив виокремлення найбільш суттєвих наукових результатів. Дисертантом вивчено стан опрацювання порушеної проблеми в педагогіці, обґрунтовано методологічні засади дослідження. У роботі розкрито біографію та освітню діяльність ученого, виокремлено періоди його життєвого шляху та розвитку педагогічних ідей; висвітлено освітньо-дидактичні візії педагога; з'ясовано погляди О. Вишневського на сучасне українське виховання та педагогіку розвитку; охарактеризовано історико-педагогічні дослідження вченого; окреслено можливості творчого використання педагогічних ідей О. Вишневського в сучасному освітньому просторі України.

3. Нові факти, одержані здобувачем

У дисертаційній роботі Нанівського Р. С. *вперше* здійснено комплексний аналіз освітньої діяльності, педагогічних поглядів та ідей Омеляна Вишневського; виокремлено три періоди його життєвого шляху: перший (1931–1955) – родинне виховання, здобуття початкової, середньої та вищої освіти; другий (1955–1978) – педагогічна діяльність у закладах загальної середньої освіти; третій (1978–2019) – праця у закладах вищої освіти та вихід на пенсію; запропоновано чотири періоди розвитку його науково-педагогічних досліджень: перший (1961–1989) – дослідження у сфері методики навчання іноземних мов; другий (1989–1995) – осмислення засад перебудови навчально-виховного процесу у середній та вищій школах на засадах демократизації та гуманізації; третій (1996–2006) – розробка теорії сучасного українського виховання і розвитку, оновлення завдань дидактики, осмислення необхідності реформування структурних та змістових аспектів середньої освіти в Україні; четвертий (2007–2018) – дослідження українського виховного ідеалу з огляду на потреби внесення змін до українського національного характеру; визначено чинники формування світогляду О. Вишневського (родинне середовище, соціокультурні умови, науково-дослідницька діяльність); розкрито погляди О. Вишневського на сучасне українське виховання та педагогіку розвитку, проаналізованого бачення ним завдань, змісту та інструментарію формування характеру особистості; висвітлено освітньо-дидактичні візії педагога; охарактеризовано історико-педагогічні дослідження вченого.

Уточнено сутність дефініції «педагогічна біографістика» як наукової педагогічної дисципліни, що має історичний характер, спрямована на дослідження життя, світогляду, освітньої діяльності та педагогічної спадщини персоналії і послуговується міждисциплінарною (передусім історичною та педагогічною) методологією. Подальшого розвитку набули положення щодо актуалізації педагогічних ідей освітнього діяча в умовах розвитку сучасного українського суспільства загалом та педагогічної науки і системи освіти зокрема.

До наукового обігу введено невідомі раніше архівні джерела, маловідомі наукові та публіцистичні праці О. Вишневського.

Укладено бібліографічний перелік наукових, методичних та публіцистичних праць ученого.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз змісту дисертації та публікацій Нанівського Р. С. дає підстави для висновку про наукову обґрунтованість і достовірність викладених автором результатів.

Вивчення джерельної бази (335 найменувань, з них 7 іноземними мовами, архівних документів), уможливило виокремлення суперечностей між: досягненнями у розкритті та аналізі деяких напрямів розвитку української педагогіки другої половини ХХ – початку ХХІ ст. і відсутністю значних напрацювань на ниві педагогічної біографістики окресленого періоду; наявністю й доступністю широкої джерельної бази для дослідження педагогічної персоналії зазначеного періоду і рівнем її опрацьованості у науковій площині; наявністю новітньої методології досліджень життя та педагогічної творчості науковця і прикладним рівнем її застосування у контексті конкретної історико-педагогічної студії; між повсякчас декларованою необхідністю повернення до української освітньої традиції, духовно-моральних, національних, родинних засад виховання дітей та молоді і недостатньою увагою до праць тих учених, предметом дослідницького інтересу яких були зазначені проблеми.

Автором правильно визначено хронологічні рамки дослідження. Вони охоплюють роки життя О. Вишневецького (1931 – 2019). Однак хронологія формування його педагогічної спадщини охоплює 1961 – 2018 рр., а найбільш плідним періодом наукової праці вченого, під час якого сформовано авторські теоретичні основи сучасної української педагогіки, стали 1990 – 2016 рр.

Науковий апарат, викладений у вступі, дає можливість цілісно уявити авторське бачення розв'язання досліджуваної проблеми, що зумовило використання теоретичних методів наукового дослідження.

Новизна і вірогідність загальних висновків дисертації забезпечені комплексним аналізом значної кількості джерел, зокрема архівних матеріалів; використанням відповідних методологічних підходів до дослідження та комплексу взаємопов'язаних методів з метою розв'язання визначених завдань і досягнення мети дослідження; ефективним впровадженням матеріалів та результатів дослідження у роботу закладів системи вищої освіти України. Необхідно зазначити, що дисертант опрацював фонди архіву і бібліотеки Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, архіву Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України, Львівської обласної науково-педагогічної бібліотеки, Науково-технічної бібліотеки Національного університету «Львівська політехніка».

Дисертацію підготовлено на належному науковому рівні. Дисертант володіє теорією проблеми і методами її дослідження. Позитивне враження справляє оформлення роботи, розміщені в ній додатки.

Зміст поданих анотацій відображає зміст дисертації та висвітлює її суттєві аспекти й основні положення.

Рівень апробації результатів дослідження є достатнім і підтверджується участю дисертанта в науково-практичних конференціях різного рівня.

5. Значення для науки і практики одержаних автором результатів

Безперечно, дисертаційне дослідження має важливе значення для науки і практики. Результати дисертаційного дослідження використовуються для вдосконалення освітнього процесу в закладах вищої педагогічної освіти, зокрема в практиці підготовки майбутніх учителів під час викладання навчальних дисциплін «Вступ до спеціальності», «Історія педагогіки», «Педагогіка», «Теорія та методика викладання іноземної мови», «Теорія навчання і виховання», «Методика організації гурткової та краєзнавчої справи в початковій школі», «Основи музейної справи», «Методика навчання технологічної освітньої галузі», «Загальні основи педагогіки та історія її розвитку», «Теорія та методика виховання», «Педагогічна культура вчителя».

Запропоновані в роботі матеріали можуть бути застосовані в освітньому процесі закладів вищої освіти. Про це йдеться в документах, які підтверджують впровадження результатів дослідження в освітній процес, зокрема в роботу ВСП «Педагогічний фаховий коледж Львівського національного університету імені Івана Франка» (довідка № 62/1 від 30.08.2024), Прикарпатського національного педагогічного університету імені Василя Стефаника (довідка № 01-23/303 від 26.09.2024), Ужгородського національного університету (довідка № 4136/01-14 від 26.09.2024), Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича (довідка № 17/19-2990 від 26.09.2024), Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського (довідка № 06/32 від 30.09.2024).

6. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації

Основні ідеї, матеріали, положення та висновки дисертаційної роботи можуть бути використані в професійній підготовці майбутніх педагогічних працівників для розробки спецкурсів для студентів та вчителів, які прагнуть підвищувати власну професійну кваліфікацію. Корисними будуть результати виконаного дослідження для науковців, які студіюють історію розвитку педагогічної думки в Україні та педагогічну біографістику.

7. Оцінка змісту дисертації та її завершеність

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, значною мірою забезпечується логічною структурою роботи. Дисертація складається з переліку умовних скорочень, вступу, чотирьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Логіка і послідовність викладу тексту праці відповідає розв'язанню завдань дослідження для досягнення його мети. Логічну структурованість роботи забезпечують висновки й узагальнення, а також унаочнюють додатки.

У першому розділі «Історіографія, джерельна база та методологічна база дослідження» охарактеризовано та класифіковано історіографію проблеми, джерельну базу дослідження, розкрито її інформаційно-фактологічний потенціал, а також окреслено методологічні засади

дослідження загальнонаукового, конкретно-наукового та інструментально-методологічного характеру.

Другий розділ «Життєвий шлях та освітня діяльність Омеляна Вишневського» присвячений висвітленню дитячих та юнацьких років педагога. У цьому розділі представлено педагогічну працю у закладах загальної середньої освіти і перші дослідження з методики навчання іноземних мов; відображено науково-педагогічну діяльність О. Вишневського у закладах вищої педагогічної освіти, його активну громадсько-просвітницьку працю в умовах відродження української державності.

У третьому розділі «Освітньо-дидактичні та історико-педагогічні візії Омеляна Вишневського» представлено завдання перебудови і розвитку української освіти в науковій спадщині педагога, трактування проблем змісту, функцій і принципів дидактики. Охарактеризовано погляди вченого на процесуальні аспекти навчання та історико-педагогічні дослідження науковця.

У четвертому розділі «Погляди Омеляна Вишневського на виховання і розвиток особистості» відображено загальні засади і зміст виховання в трактуванні вченого, проаналізовано напрями, чинники і методи виховання в концепції педагога, схарактеризовано ідеї науковця щодо педагогіки розвитку особистості, визначено актуальність творчої спадщини О. Вишневського в освітньому просторі України.

Розділи дисертації логічно завершені, містять висновки, які відповідають змісту та поставленим завданням дослідження.

При рецензуванні дисертації порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації) та некоректно оформлених текстових запозичень чи будь-яких ознак неправомірного використання матеріалів інших авторів без зазначення їхнього авторства не виявлено. По всьому тексту роботи простежується єдиний стиль викладу. Дисертація є самостійно виконаним науковим дослідженням, усі ідеї та наукові положення, викладені у ній, отримані автором особисто.

8. Дискусійні положення, рекомендації та зауваження до змісту дисертації

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих результатів, вважаємо за потрібне висловити певні побажання та зауваження дискусійного характеру:

1. Заслуговує на схвалення періодизація життя і діяльності О. Вишневського. Автором виокремлено три етапи. Проте, на нашу думку, зважаючи на суспільно-політичні чинники, варто виокремити четвертий період 1990 – 2016 рр.: участь у відродженні й заснуванні педагогічних громадських організацій, створення концепції сучасної української педагогіки.

2. Дисертант, аналізуючи описані Омеляном Вишневським фронтальні форми роботи на с. 118, змінив суть авторського тексту, зокрема зазначив: «Доволі критично О. Вишневський висвітлював фронтальні форми роботи на уроці, зауваживши, що вони методично прості, не потребують від учителя якихось особливих педагогічних технологій...». Натомість Омелян

Вишневський писав у книзі «Теоретичні основи сучасної української педагогіки» (с. 78-79): «Фронтальні форми роботи методично прості. Вони не вимагають від учителя якихось особливих технологічних умінь і навичок».

3. Автор, аналізуючи погляди О. Вишневського, висловлює власне ставлення до обґрунтованих педагогом ідей. На нашу думку, варто було б також виразити свою думку щодо концепції педагогіки як чинника подолання «лівизни» (с. 175 дисертації).

4. У дисертації окреслено можливості творчого використання педагогічних ідей О. Вишневського в сучасному освітньому просторі України. Проте робота тільки виграла б, якби автор зазначив, яких допущених прорахунків необхідно уникати на сучасному етапі.

9. Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях

Наукові результати та основні положення, висновки та рекомендації достатньо повно викладено у 8-ми публікаціях, серед яких: 4 статті у виданнях, що належать до переліку наукових фахових видань України, 4 праці апробаційного характеру.

10. Висновок

Отже, рецензоване дисертаційне дослідження Нанівського Романа Семеновича на тему: «Освітня діяльність та педагогічні погляди Омеляна Вишневського (1931 – 2019)» є самостійним, завершеним дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне і практичне значення для педагогічної науки і практики. Вважаємо, що дисертація заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44). Її автор Нанівський Роман Семенович заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта, педагогіка.

Опонент:

професор, доктор педагогічних наук,
професор кафедри педагогіки і методики
початкової та дошкільної освіти
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

Олександра ЯНКОВИЧ

